

IRSKA REPUBLIKANSKA ARMADA

Prolog

Provinca Severna Irska zajema severovzhodni del otoka Irske. Za njo je pogosto uporabljeno ime Ulster - po nekdanji pokrajini, ko je bila še cela Irska upravna enota. V 16. in 17. stoletju so angleški oblastniki načrtno naseljevali na Irskem angleške in škotske protestante in tako ustvarili temelje za spore med naseljenim protestantskim ter domačim katoliškim prebivalstvom.

Že nekaj desetletij pozneje so protestanti večinsko prevladali nad katoličani, hkrati pa nad njimi izvajali diskriminacijo pri dodeljevanju stanovanj, zaposlovanju in volilnih pravicah.. Poleg notranjega razkola se Severna Irska bori še za priključitev k matični državi, Republiki Irski.

Moj referat ima namen predstaviti Irsko republikansko armado (ang. Irish Republican Army), ki je bila v zadnjih letih eden ključnih akterjev severno-irske drame, in njen razvoj – ne zgolj z vidika nasilja, ki ga je izvajala, ampak tudi z vidika tistih dejavnikov, ki so nasilna dejanja omogočali in usmerjali. IRA je teroristična organizacija, ki predstavlja oboroženo krilo politične stranke Sinn Fein (irsko: Mi sami).

Zgodovina

IRA se na Irskem ni pojavila šele leta 1968, torej v začetku t.i. težav, pač pa njene korenine segajo v zgodnejše čase prizadevanj za irsko neodvisnost. Čeprav ne obstaja popolno soglasje glede najglobljega izvora organizacije, pa je dejstvo, da se je ime prvič pojavilo leta 1916, ko se je eden izmed voditeljev Velikonočne vstaje, Patrick Pearse, imenoval za njenega vrhovnega poveljnika.

Ime se je še bolj utrdilo za časa osvobodilne vojne (1919-1921), ko je IRA vodila uspešen gverilski boj proti britanski oblasti na Irskem. Vojna se je končala z anglo-irskim sporazumom in ustanovitvijo Svobodne irske države. Podpis sporazuma je povzročil razcep Irske republikanske armade – manjši del je doseženo stanje sprejel in ostal na strani novoustanovljene irske vlade, večinski pa sporazuma ni odobral, seveda zaradi tega, ker je Velika Britanija ohranila oblast na severu otoka. Prišlo je do državljanske vojne, v kateri je bila IRA poražena in se je leta 1923 predala vladni vojski. Vendar pa to ni pomenilo njenega konca. Naskrivaj je še vedno novačila in urila nove člane. Leta 1931 je postalo delovanje organizacije z zakonom prepovedano, zato je prešla v ilegalo.

Po drugi svetovni vojni, ko je postala Irska tudi mednarodno pravno neodvisna, suverena država, je IRA skušala povečati svoj vpliv predvsem na tistem delu otoka, ki je ostal britanski in ki je Irce razdelil na dva dela. Njen glavni cilj je bil boj proti nenaravni razmejitvi Irske in končna združitev Ircev v eni državi. Prizadevanja so bila brezuspešna, ne le zaradi ostrega nastopa oblasti v Ulstru in v Republiki, pač pa ker IRI ni uspelo pridobiti podpore irskih ljudi.

Po tem času je njena aktivnost za več let zamrla. Vendar le do dogodkov leta 1968, ki so močno spremenili dotedanje razmere na Severnem Irskem. Takrat se je skušala organizirati tako, da bi zaščitila katoliško prebivalstvo pred nasiljem policije in protestantskega prebivalstva. V zvezi z načinom delovanja je v organizaciji nastal razkol, ki je povzročil

ponovno razdelitev: Nastali sta Začasna (Provisional) in Uradna (Official) IRA. Začasna je bila ustanovljena leta 1969 pod vodstvom Seana MacStiofaina. Privzela si je vlogo zaščitnika katoliške manjšine. Ob zaostrenih razmerah je videla ugodno priložnost za doseg ciljev predhodnih generacij. Posebej dober povod za novo kampanjo za združeno Irsko je bil prihod vojske na ulice Belfasta in Derryja leta 1969, ki jo je IRA označila za okupatorsko. Vsakega pripadnika policijskih, vojaških sil ali njunih sodelavcev je smatrala kot legitimno tarčo. Začelo se je dolgo in krvavo obdobje, ki so ga Britanci označili kot »težave«, za mnoge Irce pa je pomenilo nadaljevanje boja za »staro stvar«.

Evolucija

Boj, ki ga je IRA začela leta 1969, je bil glede na nekatere kriterije obsojen na propad. Ni imela stalnega, zanesljivega vira financiranja, odvisna je bila od naklonjenosti katoliškega prebivalstva, izpostavljena hudemu pritisku represivnega aparata države, uporabljala je improvizirana orožja ter delovala na precej omejenem prostoru. Uspeh preživetja te začetne faze gre pripisati precejšnji podpori, ki jo je imela v začetku konflikta v najpomembnejših mestih, pa tudi neučinkovitosti delovanja policijskih in vojaških sil.

Zelo kmalu si je IRA začela utrjevati svoj položaj, tako v smislu pridobivanja materialne in finančne podpore iz tujine, kot tudi v smislu razvijanja učinkovite organizacijske strukture in pridobivanja potrebnih (predvsem orožarskih) znanj.

Sčasoma je IRA v svojem razvoju dosegla fazo, ko je postala »neodvisni« dejavnik dogajanja na Severnem Irskem. To pomeni, da je sposobna rekrutirati nove člane, si pridobiti dovolj denarja in orožja za svoje delovanje, ob minimalni zahtevani podpori prebivalstva. Merilo podpore, ki je skozi leta doživljala velike oscilacije (nihanja), pa je stranka Sinn Fein.

IRA danes šteje okrog 400 ožjih (»hardcore«) članov in še kakih 2000 podpornih članov. Najvišje telo je Vojaški svet (Army council). Struktura organizacije je celularna – celoto sestavljajo celice, v katerih je ponavadi do 5 ljudi, ki delujejo po navodilih, ki jih dobivajo enolinijsko iz višjega nivoja. Za komuniciranje uporabljajo privzeta imena, vsak je seznanjen le z najbolj potrebnimi podatki (delovanje na »need-to-know« osnovi).

Nasilne akcije

Pri svojih terorističnih napadih se je IRA zatekala predvsem k zasedam, napadom ostrostrelcev in nastavljanju bomb. IRA je najbolj znana po svojih bombnih napadih, ki so pustošili predvsem po ulstrskih in britanskih mestih.

Tovrstni napadi imajo ponavadi velik učinek, tako gmotni kot psihološki in propagandni. Ob tem teroristi sami sebe ne izpostavljajo preveč. Tehnika sestavljanja in sprožanja bomb je napredovala hkrati z zahtevami po zanesljivejšem delovanju in čim težjem onesposabljanju s strani posebnih varnostnih enot.

Priznana strokovnost

»Bombaši« IRE so si zaslužili priznanja za svoje inovativne dosežke. Ni nepomembno, da so ta priznanja prišla iz ust visokih predstavnikov tehničnih služb britanske vojske. Štabni oficir 321. čete za odstranjevanje eksplozivnih sredstev je izjavil: »Močno jih spoštujemo... ne kot posameznike, pač pa kot strokovnjake.«

Na vprašanje, od kod ima IRA taka znanja, ni jasnega odgovora, verjetno pa niso daleč od resnice izjave, ki govorijo o plačanih »zunanjih sodelavcih« oziroma inštruktorjih ustreznih profilov. Po nekaterih podatkih naj bi v sedemdesetih letih na Severnem Irskem delovala dva eksperta za elektroniko, ki naj bi IRI pomagala pri pripravi elektronskih stikal za sprožanje bomb. Tudi Peter McMullen, bivši član IRE in še prej pripadnik britanskih padalcev, je izjavil, da je IRI pri sestavljanju bomb pomagal strokovnjak iz vrst Irske vojske. Tovrstne izjave seveda niso preverljive in ne omogočajo trdnih sklepov, zato naj omenim le še izjavo podpolkovnika britanske vojske Georga Styleasa, poveljnika enote za odstranjevanje eksplozivnih sredstev, ki je dejal: »Ne morem potrditi, niti ovreči govoric o tujih plačancih, vendar pa bi sam osebno dejal, da je več kot verjetno, da so obstojali.«

Uspešne polomije

Smisel mnogih terorističnih akcij je »dviganje prahu« za pridobivanje publicitete oziroma medijske pozornosti, preko katere teroristi opozarjajo nase in na prizadevanja za doseg svojih ciljev. Tudi IRA je javnost uspešno opozarjala nase in na severno-irski problem, predvsem z izrabljanjem nekaterih tragičnih dogodkov in svojih uspešnih akcij, katerih odmevnost je lahko speljala na svoj propagandni mlin.

12.10.1984 je eksplozija podtaknjene bombe skoraj porušila Grand hotel v Brightonu, kjer so bili v času kongresa konzervativne stranke nastanjeni člani vladnega kabineta premierke Thatcherjeve. Po naključju napad ni zahteval žrtev. Preiskava je pokazala, da je bila bomba nastavljena že več tednov pred eksplozijo in da je bila tempirana s pomočjo mikročipa.

Drug podoben primer se je zgodil leta 1991 v času, ko je bila Britanija zapletena v vojno v Zalivu. V času zelo poostrenih varnostnih ukrepov je IRA z daljinsko sproženim minometom napadla Downing street 10, ko je tam zasedal vladni kabinet. Napad sicer ni uspel, kar pa ni zmanjšalo njegovega pomena ob dejstvu, da je IRI uspelo priti na naslovnice časopisov v času vrhunca zalivske vojne.

Na enak način izveden napad na letališče Heathrow marca leta 1994 je za pet dni paraliziral zračni promet, kljub temu, da ni povzročil nobene škode.

V zvezi z bombnimi napadi IRE naj omenim, da je IRA včasih opozorila na eksplozijo, da bi se izognila prevelikemu številu žrtev. Včasih pa so se dogodile tudi »pomote«, kot na primer leta 1993, ko je bomba, namenjena lojalističnim teroristom, ubila 10 naključno prisotnih ljudi.

Pomoč diaspore

Največji posamezni vir denarja in orožja za Irsko republikansko armado pa bi bila kakšna militaristična država tretjega sveta, niti prijateljska teroristična skupina, pač pa Združene države Amerike. Seveda ne gre za državo samo, temveč za organizacijo, ki je pod imeni NORAID ali INAC od leta 1970 do začetka 90-tih let intenzivno zbirala finančna sredstva in materialno pomoč za IRO.

Namen NORAID-a je bil zbiranje in organiziranje pomoči za ljudi na Severnem Irskem ter podpora kampanji IRE. Zbrana sredstva so bila deklarirana kot pomoč. Namen njene porabe je bil povsem odvisen od koristnika. Nikogar torej ni motilo, če so se sredstva porabljala tudi za nakupe orožja in streliva.

Celotna organizacija je po navedbah vodstva štela 80.000 ljudi, predvsem irskih izseljencev. Glavni donatorji so bili irski delavci. Zbiranje sredstev je bilo ponekod široko organizirano: dva delavska sindikata, povezana z NORAID, naj bi plačevala tedenske prispevke v sklad za pomoč. Pomembni donatorji so bili tudi nekateri bogatejši irski Američani – hotelirji in lastniki restavracij ter gostišč, ki so svoje lokale celo organizirali ko centre za zbiranje pomoči.

Ameriške oblasti vse do začetka osemdesetih let niso bistveno posegale v delovanje NORAID-a, čeprav so nekatere preiskave v zvezi s tihotapljenjem orožja kazale na njegovo povezanost z IRO. V letu 1981 pa so bili štirje člani organizacije obtoženi tihotapljenja orožja. Organizacija sama se je morala na novo registrirati in v registraciji navesti, da spada pod upravo IRE.

Pomoč NORAIDA je na Severno Irsko prenehala dotekati po letu 1983.

- Nasprotujoči si podatki govore o tem, koliko pomoči je IRA dejansko dobila iz tega vira. Uradne ocene za 11-letno obdobje med 1970-81 govorijo o 1.675.000 dolarjih denarne pomoči, medtem ko McMullen trdi, da je IRA v letih 1969-81 dobila skoraj 5 milijonov dolarjev.
- Še težje, skoraj nemogoče pa je ugotoviti, koliko orožja je IRA uspela dobiti preko NORAID-a iz ZDA. Med celotnih orožjem, ki ga uporablja IRA, je najpogosteje moč zaslediti podatke o deležih orožja ameriške proizvodnje. Ocene teh deležev temeljijo na podatkih iz zaplenjenih pošiljk in so se v času močno razlikovale.
- V 70-tih letih je Britanska vlada ocenjevala, da iz ZDA izvira kar 80% vsega orožja, namenjenega IRI. V začetku 80-tih let pa se je ta odstotek ustalil nekako med 40 in 50%.

Za tihotapljenje orožja so se uporabljali najrazličnejši kanali, predvsem pomorski. Ameriški ambasador v Dublinu, W. Shannon, je v intervjuju leta 1978 izjavil, da je del orožja iz ZDA prišel čez Atlantik kar na krovu Cunardove čezooceanke Queen Elizabeth II.

Iz poročil o zaplenjenem orožju je moč razbrati, da ima IRA v uporabi orožje najrazličnejših proizvajalcev in namembnosti. Že v 70-tih letih je bilo v Ulstru registrirano orožje izdelano v 16-tih državah. Danes bi temu spisku lahko pripisali še kakšno predvsem vzhodno-evropsko državo.

IRA - uspešni podjetniki

Zagotovljena finančna sredstva so eden izmed temeljnih pogojev uspešnega delovanja teroristične organizacije in IRA se je tega očitno dobro zavedala. Poleg zgoraj omenjenih finančnih kanalov si je že od vsega začetka prizadevala zagotavljati dovolj virov podpore na domačem območju – v Ulstru. V ta namen je postopoma gradila sistem financiranja, ki je iz skromnih začetkov iz zgodnjih sedemdesetih let prerasel v finančni imperij, ki danes močno prežema severno-irsko gospodarstvo.

- Najstarejši metodi pridobivanja finančnih sredstev sta ropanje bank in izsiljevanje prispevkov za »zaščito premoženja«. Slednja metoda je prisotna še danes, le da je nasilniški pristop zamenjal uglajen, podjetniški – IRA je namreč ustanovila več varnostnih agencij, ki ponujajo svoje usluge podjetjem na javen in zakonit način. Vse, kar mora IRA storiti, je onemogočanje konkurence. In to zanjo ni težka naloga.

- Naslednja dejavnost, s katero IRA pol-legalno posluje, so taksiji. To dejavnost razvija že od leta 1972 in do danes se je razvila do te mere, da sta v njenih rokah dve taksi-podjetji v Belfastu, in sicer Fall's taxi in People's taxi. Skupaj imata več kot 300 taksijev, 800 zaposlenih ter vso potrebno infrastrukturo. Območje za izvajanje dejavnosti so sistematično »očistili« tako, da so načrtno uničevali in zažigali avtobuse mestnega potniškega prometa. To, kar so mediji kazali kot nasilno izražanje katoliških frustracij, je bila v resnici preiščena operacija Irske republikanske armade.
- Zelo veliko denarja se je v blagajno IRE steklo tudi preko raznih finančnih prevar. Kako velika sredstva si je uspela pridobiti po tej poti seveda ni znano, govori pa se, da je samo prevara v zvezi s ponarejenimi potrdili o plačilu davka na dohodek v najbolj donosnih letih prinesla tudi do 10 milijonov funtov.
- Najbolj uspešni so, po večini ocen, posli s pivnicami in restavracijami. Ko so v 70-tih letih oblasti zaprle verige ilegalnih pivnic, se je IRA odločila vstopiti v posel na zakonit način. V letu 1983 je bilo registriranih skoraj 600 ekskluzivnih klubov, v katerih so se obračali milijoni, za krinko njihove legalnosti pa so stale teroristične organizacije.
- Dodaten, neposreden dotok denarja iz takih lokalov pa si je IRA zagotovila z nameščanjem neprijavljenih igralnih avtomatov. Po policijskih ocenah znaša letni dobiček enega samega igralnega avtomata kar 270.000 funtov.

Vsa ta sredstva so omogočila IRI ne le vodenje terorističnih akcij, pač pa tudi izvajanje lastnih zaposlovalnih programov in zagotavljanje socialne pomoči družinam svojih zaprtih ali padlih članov. Zelo veliko denarja pa se porabi za potrebe volilne kampanje Sinn Feina. Oblasti zaenkrat nimajo velikega uspeha pri odkrivanju kanalov in nepravilnosti financiranja IRE in drugih terorističnih skupin v Ulstru. Na teh primerih dela t.i. skupina C19 iz sestave Ulstrske policije (RUC), ki pa zaenkrat ni požela kakih pomembnejših uspehov.

Konec nasilja?

Kaj je moč reči ob dejstvu, da je IRA 31.8.1994 prenehala z oboroženimi akcijami? Nihče, še najmanj britanska vlada, si ni mislil, da je bila IRA v to prisiljena zaradi poraza. Na protestantski strani je bilo veliko paranoičnih govoric in namigovanj na tajni dogovor med vlado Velike Britanije ter IRO, sklenjenim za hrbti Unionistov, ki naj bi pomenili začetek združitve Irske.

Odločitev za premirje je zagotovo odraz fleksibilnosti Irske republikanske armade v smislu prilagajanja na dogodke v okolju, seveda v funkciji preživetja. Očitno je, da je IRA ocenila, da je trenutno mogoče več doseči s politiko, kot z nasiljem in je zato »štafetno palico« predala politični sestri, Sinn Fein. Ta odločitev je bila še ena spretna poteza, s katero je bila IRA spet za korak pred nasprotniki iz vrst Unionistov, pri tem pa se svojim ciljem ni odpovedala. »Boj še ni končan, prešel je le v novo fazo«, je izjavil Gerry Adams, vodja Sinn Feina. V tej fazi naj bi o prihodnosti Severne Irske odločali na demokratičnih pogajanjih. Optimističnemu razvoju dogodkov pa ostaja grenak priokus skrbi ob dejstvu, da IRA vstopa v to fazo sicer brez prsta na sprožilcu, vendar pa s celotnim arzenalom svojega orožja še vedno na dosegu roke.

Viri:

1. Družinska enciklopedija Guinness, *Gibanji za državljanske pravice v 20.stoletju*, str. 291
2. www.siol.net, *Najbolj odmevne teroristične skupine*
3. Mladina št. 9, letnik 2005, *IRA ne bo položila orožja*
4. Delo, 8.12.2004, *Kriza na Irskem blizu konca?*